

ÉLELTÜNK

XXXII. évf. 2. szám (32. Jahrg. Nr. 2)

Az európai magyar katolikusok lapja

2000. február

Miklósházy Attila a külföldi magyarok püspöke:

Imaszándékok

februárra

KÖRLEVÉL AZ EZREDFORDULÓN A KATOLIKUS HÍVEKHEZ

Kedves magyar testvéreim!

A 2000. jubileumi év küszöbén vagyunk, amikor emlékezünk és ünnepezzük Jézus Krisztus születését ebbe a világba. II. János Pál pápa buzdítása szerint nemcsak a Szentév kapuját tárjuk ki, hanem megnyitjuk szívünket újra az Úr Jézus előtt, hogy ott lakozzék és onnan újítsa meg életünket, társadalmunkat, a mai világot. Bármennyire is kusza ez a mai világ, azért el tudjuk képzelni, mennyivel kilátástalanabb lenne, ha Jézus Krisztus nem lenne közöttünk. Az ő titokzatos jelenléte a szívünkben, az Egyházban, sőt a világban is biztosíték arra, hogy a jövőnk nem a sötétségbe, hanem a világosságba torkollik. Ezért arra kérek benneteket, hogy a 2000. évet, mely lezárja a második évezredet és utat nyit egy új évezrednek, igyekezzünk őszintén keresztény lelküllettel ünnepelni.

1) – Elsősorban a hálaadás jellemezze magatartásunkat ebben az évben. Köszönjük meg az Úr Jézusnak, hogy eljött közénk, hogy „vándorlásunk társa lett”, hogy szerettéből még a kereszt-halált is elvállalta és hogy feltámadt, lehetővé téve így számunkra is a szebb és örök életet. Az első keresztényeket ez az „eukarisztikus”, hálaadó lelküllet jellemezte. Hálásak tudtak lenni az élet

ajándékáért, a kegyelmi ajándékokért, az Egyházzal, a szentségekért. Túlaradó öröm töltötte el szívüket, amikor az Eukarisztiában jelenlevő Jézust maguk között érezték és szívükbe zárhatták. Még akkor is, amikor nehézségek vagy üldözések nehezédtek rájuk, hűségesek maradtak, mert tudták, hogy velük az Úr, aki sohase hagyja el övéit, és szívesen áldozták meg életüket is Ő érte, hogy Vele együtt lehessenek mindörökké. Legyen ez az élet-öröm a jubileumi év egyik jellegzetessége életünkben, és igyekezzünk minél gyakrabban találkozni az Eukarisztiában az értünk megtestesült Úr Jézussal. Valahogy úgy, mint az első keresztény századok vértanúi vallották: „Az Eukarisztikus Jézus nélkül nem tudunk élni!” (*Sine Domino esse non possumus!*). Tegyük meg mindent annak érdekében, hogy a vasárnapi szentmise maradjon minden magyar családban a szentistváni hagyomány fontos része.

2) – A jubileumi év összekapcsolódik a „búcsú”-val, vagyis a tartozások elengedésével. Búcsút akarunk mondani minden tartozásunknak, ami annyit jelent, hogy levetjük bűneink és azok következményeinek terhét az Úr Jézus megbocsátó igralma révén. Amint az odahaza Magyarországon szokás volt, a templom-búcsú napján szentgyónáshoz járultunk, hogy tiszta lappal kezdhezzük az új évet. A jubileumi év is erre hív minket: tegyük le bűneink terhét a kiengesztelődés szentségében, tisztítsuk meg lelkünket a ráülepedett portól, térjünk meg teljes szívvel a Megváltó Jézushoz, béküljünk ki ellenségünkkel, vagyis *tartsunk bűnbánatot és megújulást*. Ehhez bizony szükséges bizonyos alázatosság, mert bűneink bevallása nem könnyű. De mennyi lelki vigaszt hoz a tisztára mosott lelkiismeret! Nem könnyű kibékülni azokkal, akik minket megbántottak a családon vagy nemzetben belül, hát még a népek között! De megbékélés nélkül nem léphetünk egy új évezredbe, mert akkor a szeretés hatalmának engedünk csak teret.

3) – A megújulást talán azzal kellene kezdenünk, hogy őszintén megújítjuk keresztiségi fogadalmunkat, vagyis újonnan *elkötelezzük magunkat a keresztény életre*. Akarunk az Atya szerető gondviselésében bízni, még akkor is, ha olykor nem értjük isteni útjait, és szerető engedelmisséggel igyekszünk megtenni az Ő akaratát. Akarjuk életünket Jézus Krisztussal együtt leélni, az Ő életében részesedni, akkor is, ha az másokért való életet és olykor keresztet jelent. Vele akarunk élni, halni és feltámadni. Akarjuk a Szentlélek bennünk lakozását elismerni és csöndes sugallatait követni, felfedezve rejtett kegyelmét az élet minden vonalán. Akarunk Jézus egyházának hasznos, tevékeny tagjai lenni, mert ez a mi otthonunk és családuink. Akarunk missziós lelküllettel mindenkit, az egész világot Krisztushoz vezetni, ha másképp nem, legalább az Imaapostolság által. Naponta felajánljuk magunkat Jézus Szent Szívének a szokásos imával:

Édes Jézusom, Boldogasszonyunk Szívével egyesülve, felajánlom Szentséges Szívédnek mai napom minden imáját, munkáját, örömet és szenvedését, engesztelésül vétkeinkért, szándékaid megvalósítására, különösképpen a Szentatya havi szándékaira.

Aztán igyekezzünk naponta legalább egy tized rózsafüzért elmondani a Boldogságos Szűz tiszteletére, hiszen ő a mi nemzetünk Pártfogója és Édesanyánk. Nem feledkezünk el arról sem, hogy havonta legalább egyszer, (talán éppen

A jubileum emblémája

Az embléma a keresztény üzenet egyetemeségét fejezi ki: a középső kék mező a földgolyót jelenti, amelyet a kereszt ölel át, s így veti szelíd uralma alá. Az öt különböző színű galamb az öt kontinenst szimbolizálja. A kereszt közepéről fény indul ki, Krisztus jelképe, „a világ világossága”. A földgömbre írt szavak: *Christus heri, hodie, semper*, magyarul: *Krisztus tegnap, ma és mindörökké*.

első-pénteken), szentáldozáshoz járuljunk, hogy az Úr Jézussal együtt tudjuk leélni életünket. Mindez nem sok, és nem minden, de fontos megnyilatkozásai őszinte, keresztény-katolikus élet-szemléletünknek. Vonatkozzon ez minden katolikus magyarra, férfire és nőre, gyermeke és az idősebbekre egyaránt.

4) – Végül fogadjuk el a Szentatya kérését és legyünk ebben a jubileumi évben, de azután is, a *keresztény reménység apostolai*. Talán semmire sincs annyira szükség a mai emberiségnek, mint reményre. „Ne féljete!” hangoztatta az Úr Jézus tanítványainak, „Én veletek vagyok a világ végezetéig!” Ugyanezt ismétli a Szentatya is szinte minden beszédében. Mi nem félünk a jövőtől, mert mi elköteleztük magunkat az Úr Jézushoz, aki nem hagy el minket. Ezért a jövőnk fényes! Ezt akarjuk sugározni a mai világba, ezt a keresztény realista optimizmust, melyet Jézus Krisztus személye jelent számunkra.

(1999 karácsonyán)

Olvasóink szíves elnézését kérjük, hogy technikai okokból decemberi számunkba tévedésből Miklósházy Attila püspök atya tavalyi körlevele került.

A szerkesztőség

1. Imádkozunk, hogy a keresztény közösségeken belül az Istennek szentelt élet különféle formáit a különbözőségükben értékeljék.

Isten a különféle embereket – férfiakat és nőket egyaránt különböző közösségekbe hívja az örömhír „evangélium” megértésére, hirdetésére, megvalósítására. Az emberi természet sokféleképpen és módon különbözhet egymástól, beleértve a képességet, tehetséget de a gyenge oldalakat is. Így az első reakció is különféle lehet, ami egy-egy lélekben tetszést kelt vagy pedig – másnál egyenesen negatív reakció is előfordulhat. A pozitív reakciók lehetnek az Isteni meghívás első jelei, amelyekből fejlődhet a hivatás. Ez a hivatás nem csupán a szerzetesi-papi életre vonatkozhat, a családi életben is meg lehet élni az Istennel való kapcsolat magasabb fokát, már aki e nehéz hivatást ki- és feldolgozza magának a vele együtt járó lemondásokkal, szenvedésekkel együtt.

A problémák egy része abból adódik, hogy a keresztény közösségeken belül képződnek felértékelések és bizonyosan leértékelések is. Egyik oka ennek az istenbarátság belső minőségének hiányos ismerete – ez nem is tartozik túlságosan kívülálló személyekre. Egy püspök tisztelhető „féléstentként”, aki a földi élet „föjlött áll”, egy pap, vagy szerzetes legalábbis „negydestentként”, míg egy világi hívő hivatása lehet, hogy „semmi különösként” lesz elbírálva, „aki ugyanolyan, mint mi” vagyunk. Még jobbik eset, ha az illető vallásosságát, áldozatait nem figurázzák ki képmutatásként.

Ha viszont egyénenként is, közösségekben Isten működését keressük, egy idő után megtaláljuk s akkor az „isteni minőség” helyes fényben állítja a hivatások ténységét, körülményeit, megnyilvánulásait és a vele járó szenvedéseket az emberi gyöngeségekkel együtt. A tökéletlenségek, esetleg gyarlóságok hamar kibukhatnak s az emberek szívesen felhagyják ezeket: lám neki is vannak hibái... Ezzel ügyesen lehet takargatni az ember saját hibáit, bűneit, mulasztásait.

A nagy különbséget – gyakran közösségekben sem kivétel – nem fedezik fel: ki működik együtt Istennel és ki nem. Emberként senki sem tökéletes, ebben valóban egyformák vagyunk. Isten működése a csodálatos bennünk, aki hibáink ellenére is általunk akar hatni a világban, mi csupán hagyjuk, hogy Isten megvalósítsa akaratát...

2.

Könyörögjünk, hogy a zárandokok az Örömhír hirdetői legyenek mai világunkban, akik Rómába, Jeruzsálembe vagy más keresztény zárandokhelyre látogatnak.

Zárandoklaton az ember letezi, otthon hagyja napi gondjait s kivételes, gondtalan állapotban érzi magát. Biztosan felemelő érzés saját szemmel látni a szent helyeket, ahol Jézus vagy nagy szentek éleket vagy haltak. E szemlélődésnek is megvan a lelki értéke, az ember erősödik hitében, „kézzel-foghatóbban” tudja elképzelni a szent helyeket és történéseket. Arra vigyáznunk kell a zárandokoknak, ne süllyedjenek le a közönséges turista színvonalára, hanem viselkedésükkel, imádságos lelkülletükkel tegyenek őszinte tanúságot

(Folytatás a 2. oldalon)

Újság a Rómába érkező zárandokoknak

A jubileumra az Örök Városba érkező zárandokok tájékoztató Zárandok-újság néven hasznos információkat tartalmazó kis formátumú kiadványt közzé tesz. A Zárandokújság a szentévek két-hetente jelenik meg, hét különböző nyelven. A vallásos és turisztikai tájékoztatást tartalmazó újság ingyen hozzáférhető a Szent Péter téren és a város nagyobb zárandokhelyein. A most megjelent nulladik számból megismerhetjük a szentévek rövid történetét, interjúkat olvashatunk a Jubileumi bizottság elnökével és titkárával, továbbá megtudjuk, mire szolgál a zárandokkártya és hogyan lehet beszerezni.

AZ ÚR ÉRKEZÉSE

Mikor elhagytak,
Mikor a lelkem roskadozva vittem,
Csöndesen és váratlanul
Átölelt az Isten

Nem harsonával,
Hanem jött néma, igaz öleléssel,
Nem jött szép, tűzes nappalón,
De háborús éjjel.

És megvakultak
Híú szemeim. Meghalt ifjúságom.
De őt, a fényest, nagyszerűt
Mindörökké látom.

Ady Endre (1877-1919)

FRANK MIKLÓS

Lenne egy kérdésem...

Az elmúlt hetekben több olyan kérdés vetettek fel olvasóink, amelyek általános érdeklődésre tarthatnak számot. Hogy ne kelljen további hónapokat várniuk válasza, kettőre ebben a számunkban igyekszünk válaszolni.

I. Egy München környéki olvasónk furcsállja, hogy míg a magyar szentmiseken vasárnaponként az evangéliumon kívül két olvasmányt olvasnak fel, a német plébániákon csak egyet. Elképzelhető-e, hogy Németországban ez tekintetben más liturgikus rend lenne érvényben?

Miklós atya válaszol:

Természetes, hogy a II. Vatikáni Zsinat után átdolgozott „Ordo Missae”, a Misere rend mindenütt a világon egyformán érvényes. Elvben tehát vasárnapokon és nagyobb ünnepeken a szentmise az evangélium mellett két másik olvasmányra van, melyek közül az egyik általában véve öszövétségi szöveg.

Az *Ordo Missae* előírásai szerint a misézónak *egyes esetekben* – lelkipásztori okokból – joga van az egyik olvasmányt mellőzni, pl. ha a misét bizonyos időpontra be kell fejeznie, vagy az olvasmány nehezen érthető és nincs alkalom alaposabb magyarázatra.

Ezzel szemben nincs megengedve az egyik olvasmány *rendszeres* elhagyása, kivéve, ha az illetékes plébános erre külön felhatalmazást kapott.

Szeretném megjegyezni, hogy én nem tapasztaltam német plébániákon az egyik olvasmány rendszeres mellőzését, ami persze nem zárja ki, hogy egyes plébánások nagyon egyénien értelmezik a Misere előírásait.

2. Németország Hessen nevű tartományából írja egyik olvasónk, hivatkozva az ÉLETÜNK novemberi számában, az abortusz kérdés körül felmerült vita kapcsán, megjelent cikke: *„A következőket fontolgatom azóta is:*

– Mire lehet még a tanácsadás megtörténtéről szóló igazolást az abortuszon kívül felhasználni?

– Miből tudja Dyba püspök úr a fuldai egyházmegye terhes-tanácsadó irodáit 6 éve állami támogatás nélkül fenntartani?

Miklós atya válaszol:

Mindkét kérdés igen közelről érinti az abortusz probléma körül kialakult vitát, és mindkettőben érzek bizonyos célzatossgot, amit a két mellékelt, Dyba fuldai érsek álláspontját tükröző cikk is alátámaszt.

a.) Az első kérdés mintha azt insznuálná, hogy a terhességi tanácsadás megtörténtét igazoló írás csak az abortusz végrehajtására használható fel. Ebből az következnék, hogy az igazolás önmagában véve erkölcsileg rossz, tehát elvetendő: „Lizenz zum Töten” – ahogy ezt Dyba érsek megfogalmazta.

Nos, a dolog nem ilyen egyszerű. Mindenek előtt le kell szögezni, hogy a Szentatya sohasem vonta kétségbe az igazolás kiállításának erkölcsi megen-

gedettséget. Amit kifogásolt, az egy esetleges „kétértelműség, amely az Egyház és tanácsadó szolgálata tanúság tételeként világosságát és határozottságát elhomályosítja”. Ezért a pápa elfogadta volna a Katolikus Terhességi Tanácsadók által kiállított igazolásokra rávezetett záradékot: „Ez az igazolás nem használható fel a terhesség megszakítására”. Mivel az állami szervek ezt semmisnek tekintették, követelte II. János Pál, hogy a jövőben katolikus tanácsadók ilyen igazolást ne állítsanak ki.

Egy további szempont: Tagadhatatlan tény, hogy „de facto” az igazolás másra, mint a terhesség büntetlen megszakítására nem használható fel az állami szerveknél. A püspökök viszont elhatározták, az igazolás felmutatásához kötik a gyermekét kihordó anya szociális támogatását, amivel megszűnt az igazolásnak egyértelműen negatív színezete. Az igazolás tehát felhasználható az anyák és gyermekeinek az egyházi szervezetek által kilátásba helyezett anyagi és erkölcsi támogatására. Mindentől függetlenül – és erre történt is utalás az ÉLETÜNK novemberi számában megjelent cikkben – az igazolás önmagában véve egyszerű ténymegállapítás, minden erkölcsi kvalifikáció nélkül: birtokosát semmire sem kötelezi, sőt a magzat védelmére az anyának gondolkodási időt biztosít, amennyiben 48 órán belül nem használható fel. Erkölcsileg minősíthető, felelős cselekedet csak ezután születik: az anya szabadon dönthet a magzat élete mellett, vagy ellene.

Ez utóbbi esetben az igazolásnak csak annyi a szerepe, hogy büntetlenséget biztosít. Ez kétségkívül megkönnyíti a negatív döntést, hiszen „alkalom szüli a tolvajt”. De erkölcsi életünknek nem az-e az alapja, hogy a jót tesszük, a rosszat kerüljük? Erkölcsileg jót viszont nem annyira akkor teszünk, amikor nincs alkalmunk a rosszra, hanem amikor a rossz alkalom ellenére a jó mellett döntünk. Ezt a döntési lehetőséget az „igazolás” semmiképp se csökkenti, ellenkezőleg még aláhúzza, emberibbé, merre átgondoltabbá, felelősebbé és ezért végső fokon szabadabbá teszi.

b.) A második kérdés közvetve a Katolikus Terhességi Tanácsadás állami finanszírozásának problémáit veti fel, amely a szolgálat működésének anyagi alapjául szolgál. A fuldai egyházmegyében fenntartott terhességi tanácsadó hivatalok, mivel nem állítanak ki igazolást, nem részesülnek állami hozzájárulásban.

Érdeklődésemre, hogy ezek az irodák milyen forrásokból szerzik a működésük számára szükséges anyagiakat, nem kaptam egyértelmű választ. Feltételezhető, hogy az érsek az egyházi adókból, adományokból és az egyházmegyei Caritas által nyújtott támogatásból biztosítja a Terhességi Tanácsadó Szolgálat fenntartását. Ez azonban nem jelent nagyobb megterhelést, tekintve, hogy a tanácsadó irodák száma a fuldai egyházmegyében – a többiekhez viszonyítva – csekély. Ennek oka, hogy az egyházmegyében kevés a nagyobb város. A fuldai Tanácsadó Szolgálat adatai szerint az egész egyházmegye területén 1996-ban, egy munkanapra lebontva, 13 esettel foglalkoztak. Ebből az következik, hogy az irodák száma alig haladja meg a 3-4-et, ami erősen relativizálja a fenntartási költségek mértékét. Fulda tehát nem szolgálhat példaként a többi német egyházmegye számára, amelyeknek együttesen közel 270 Tanácsadó működteséről kellene gondoskodniuk.

A Nuncius és a csángómagyarok

Jean-Claude Périsset érsek, Románia apostoli nunciusa október közepén látogatást tett Szatmárnémetiben, megtekintette az egyházmegye fontosabb egyházi intézményeit, ellátogatott Nagykárolyba, Nagybányára és Kaplonyba is. Útja végén a sajtótájékoztatón a hozzá intézett kérdések közt sor került az egyházi tulajdonok visszaadásának – majd a jelenlegi egyházszerkezeti helyzet elintézetlen problémáira. Tudnivaló, hogy a szatmári, váradi és temesvári egyházmegye a bukaresti érsekséghez tartoznak. A magyar püspökök már többször kifejezésre juttatták azon óhajukat, hogy szeretnék a gyulafehérvári érsekséghez tartozni, hiszen a történelmi gyökerek, a hívek kultúrája mind ennek a lépésnek az ésszerűségét támasztja alá.

Arra a kérdésre válaszolva, hogy miért olyan nehéz ennek a lépésnek a megétele, a nuncius elmondta: most nem ez a legfontosabb gond, de túl ezen, annak idején szükséges volt az, hogy magyar és román egyházmegye egyazon érsekséghez tartozzanak, egyébként sem szabad nemzetiségi ügyet koholni ebből. Az egyetlen szempont ami alapján vizsgálni kell ezt a kérdést, az a pasztorális, hiszen az egyház nem nemzeti, hanem univerzális. Ami pedig a jövőt illeti, bízik abban, hogy lesznek új ötletek, és lehet, hogy változni fog az egyházi struktúra.

Elhangzott az a kérdés is, hogy miért nem hallgathatnak magyar nyelvű misét a csángók, holott egyes becslések szerint 60-70000 magyar anyanyelvű, és a hivatalos statisztikák szerint is több ezere tehető azok száma, akik magyarnak vallják magukat. A nuncius elmondta, hogy erre a kérdésre ugyanazt a választ tudja adni, mint egykori püspöktársa: „A csángó probléma nem létezik.” Lehet, hogy a csángók valamikor a magyar néphez tartoztak, azonban a körülmények a román nyelv használatára „kényszerítették” őket. A papok, akik a csángóklakta területeken tevékenykednek, úgy informáltak a Szentiséket, hogy ez a probléma nem létezik. A nuncius kifejtette, a probléma szerinte Erdélyben létezik, s inkább Magyarországon, mint Romániában, és inkább az európai parlamentben, semmint a romániaiában.

A nuncius Szatmárnémeti nyilatkozata – amely szinte betűszerinti ismétlése a hivatalos román álláspontnak – nagy felháborodást keltett nemcsak Erdélyben és Magyarországon, hanem eljutva oda, a falusi csángók között is. A meglepődött Périsset érsek, hogy kellően tájékozódhassék, nemsokára meghívást küldött levelben a Csángómagyarok Szövetsége tagjaihoz és már decemberben találkozt is velük. Eredményeként a nuncius felajánlotta a közvetítést az anyanyelvükért harcoló csángók és a magyar nyelv használatát ridegen el-

A kérdés megoldásánál természetesen nem az anyagi kérdés a döntő. A fedezetet biztosan megtalálják a német főpásztorok, ha úgy döntenek, hogy „igazolás” nélkül is folytatják a Tanácsadó Szolgálatot. A legutóbbi határozat, tudtommal, úgy szövelt, hogy engedelmessékednek a Szentatya óhajának – annak konkrét keresztülviteléhez, a módozatok kidolgozásához azonban még időre van szükség. Néhány püspök máris közölte, hogy egyházmegyéje Tanácsadó Irodái nem állítanak ki igazolást a tanácsadás megtörténtéről. ■

utasító iasi püspökség között. Tehát maga is tapasztalhatta, hogy mégiscsak van csángókérdés. Mégpedig immár – ha jól számítom – több mint 200 éve !!, ugyanis már 1787-ben gróf Batthyány Imre gyulafehérvári püspök a katolikus hitűkhöz ragaszkodó csángók ügyében fordult VI. Piusz pápához.

Most egy halvány reménysugár támadt arra, hogy a moldvai csángók anyni instanciázás, folyamodvány, könyörgés után végre magyarul imádkozhassanak.

A Magyar Kurír és az Új Ember cikke alapján

Római katolikusok Bukarestben

A bukaresti római katolikus „Barátok templomá”-nak fiatal káplánja, Páll Antal közlése szerint a román főváros egész római katolikus magyar lakossága ehhez a templomhoz tartozik. Becslések alapján ötezerre tehető a katolikus magyarok száma Bukarestben, köztük a csángók „összesen húszan ha vannak”. Nem könnyű itt a pasztoráció, hiszen szóránypasztoráció, – mondja a káplán, de mindjárt örömmel hozzá tette, rövidesen elkészül a templom melletti épület, ahol mise után összegyűlhetnek a magyarok s idővel kisebb baráti körök, közösségek kovácsolódhatnak össze. Minden szociális juttatás csak külföldi segítség útján lehetséges. NMA

König bíboros magyar kitüntetése

Budapest november 9-én a Parlamentben Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke a Magyar Köztársasági Érdemrend Nagykeresztje kitüntetés adományozta Franz König bíboros, nyugalmazott bécsi érseknek a Magyar Köztársaság érdekében kifejtett tevékenysége, a hazánkban nyújtott erkölcsi és anyagi támogatás elismeréseként.

Májusban a Szentatya Fatimába készül

A Vatikáni Rádió közlése szerint a pápa 2000. május 13-án szeretne Fatimába menni, hogy ott avassa boldoggá Ferencet és Jácintát, azt a két gyermeket, akiknek a Szűzanya 82 évvel ezelőtt megjelent az azóta híressé vált portugál kegyhelyen.

A KERESZTÉNY
A Hazám! ciklusból

Bizony, bizony, sötét az élet és nincsen benne semmi jó, s majd eljövend a nagy ütélet, hol törve leszen a dió.

És aki gonosz, balra térend, és jobbra áll az, aki jó, és kártel harsan az ütélet, a nagy Annunciáció.

A Fiústen trónra száll árnyat vet az örök szemöldök: sír a dús gaz, sívít az ördög.

Az anyakol harmonikálnak, a szentek körben térdén állnak és Cecilia zongorál.

Babits Mihály (1833-1941)

Folytatás az első oldalról

hiükről, bűnbánatokról. E tanúságtétel – ha valódi – egyáltalán nem nehéz, valójában egészen természetes dolog. Feltűnővé az válik, ha valaki többet, jobbat, szentebbet akar mutatni magáról, mint aki valójában.

Imádkozzunk őszinte lelkiületért, akkor Isten megadja a tanúságtétel helyes valódiságát.

Fejős Ottó

Két Magyar Plébánia túl az Óceánon

1. Cleveland

Antall András atya tizennégy éve él az USA-ban. Erdélyből származik, és már papként ment Németországba. Ott keresték meg azzal, hogy vállalja el a Clevelandi-Szent Erzsébet plébániát, amelyet pap híján 1989-ben bezártak volna. Az épület egyébként Amerikában az első magyar templom és a háború előtt egész Cleveland egyik legnépesebb temploma volt. Jó két hónappal ezelőtt az Új Ember – Tilkovits Ernő tollából – érdekes, felemelő és egyben szomorú riportot írt a clevelandi magyarok templomának történetéről és várható sorsáról.

Antall atya az interjú során előbb a múltból beszélt. Ahogy mondja, régen egy-egy ünnepi alkalommal az 1400 ülőhely kevésnek bizonyult a fiatalok csak álltak a közökön vagy kinn az utcán. Aztán kezdett „színsedni” a környék és ebből sok feszültség származott. Az áldatlan állapot a hatvanas években odáig fajult, hogy a fehérek szinte egyik napról a másikra elhagyták a környéket, s vele együtt a sok áldozattal felépített templomot és iskolát, amelyet 1964-ben be is zártak. De András atya nemcsak megmentette a templomot, hanem fel is készítette századik évfordulójára. Ma ragyog és gyönyörű minden, a főoltár tetején Szent Erzsébet szobra áll. Újrafestettem mindent – mondotta – aranyoztattam, márványt rakattam le. Hogy mi-ből futotta? Ez valamikor nagyon erős és gazdag egyházközség volt s egyik eladóm nagyon értett a pénzhez. Ugy osztotta-szorozta, hogy még mostanra is jutott. Amerikában nincsenek kultúrházak – folytatja az atya – így az egyházközség hívei bizonyos közösségi életet is a templomban élnek. Évente

négy nagy rendezvényünk van, meg több kisebb a különböző csoportoknak. Ezek nemcsak a nemzeti mivoltot hívatottak erősíteni, hanem a templomnak is jelentenek anyagi támogatást. Évente egyszer nagy pikniket rendezünk, kimegyünk a szabadba, zenélünk, táncolunk. Hét-nyolcszáz ember mindig megjelenik, persze nemcsak magyarok. Amerikában nem szokás a templombúcsú, de az európaiak ragaszkodnak hozzá, így Hálaadáskor tartjuk meg Szent Erzsébet ünnepét, amely szintén nagy eseménynek számít.

A plébánia szép, rendezett. Az ablakokon vasrács. Azon a nyáron, amelyen András atya érkezett, háromszor törték be a plébániára. Suhancok voltak, valami könnyen mozdítható kerestek itatra, drógra. Azóta van riasztóberendezés is. Szükség van rá, pedig az ötvenes-hatvanas évek óta sokat javult a helyzet. Bent értékes, régi bútorok, festmények a falon, köztük egy olajkép, amely 48-as honvédeket ábrázol.

Búcsúzásakor András atya a templom falán elhelyezett néhány fémtáblát mutat: *Ez az egyetlen magyar műemlék-templom Amerikában* – mondja. A püspök is tudja ezt s örül, ha mindent megteszünk, hogy megmentjük, de mi lassan elfogyunk. Hogy akkor mi lesz a templom sorsa? Eladják a fekete bőrűeknek. Rengteteg templomuk van a környéken, de mindig keresnek eladót. Ez ma már az élet rendje, az öregek elhalnak, új emigráció pedig nem jön. De jól is van ez így. Adja Isten, hogy soha többé ne kelljen tömegesen elhagyni Magyarországot.

(UE nov. 14.)

2. Calgary

A magyar katolikusok Kanadába, így Calgaryba is, három nagy bevándorlási hullámmal érkeztek. Az első az 1920-as években volt, a második a negyvenes évek végén, míg az utolsó 1956 után. Mindegyik egy-egy újabb magyar tragédia eredménye volt és mindegyik hozott magával valami különleges, a másiktól eltérő fájalmat, reményt és eltökéltséget az új körülmények közé.

Jelenleg a bejegyzések szerint, a Calgary Szent Erzsébet plébániát fenntartók száma már hosszú évek óta mintegy 250-re tehető, ami annyi családot, illetve özvegyet jelent. A vasárnapi miselátogatók száma szinte mindig 350 felett van. Különleges alkalmakkor, mint például Mindszenty bíboros látogatásakor, elérte az ezer-ezerháromszázat is, a környékről érkezőkkel. A statisztikai adatoknál job-

ban jellemzi a helyzetet az a tény, hogy a magyar gyerekek (az iskola 6-13 éves tanulói hetente egyszer találkoznak) közül egyedül az óvodások száma nő. Szüleik tökéletesen beszélnek a magyar nyelvet, ami arra utal, hogy ezek a családok nem más vidékről, hanem hazulról érkezettek röviddel ezelőtt. Ha ez a két-három éves jelenség tovább folytatódik, az optimisták szerint a magyar katolikus egyházközség jövője tizenöt-husz évre tehető még. E nélkül legfőljebb öt-tíz évet jósolnak.

A Calgaryban élő magyar katolikusokhoz az első magyar pap 1929-ben érkezett s nem egészen három év után már a Szent Ferencről elnevezett templomban magyarul imádkoztak, énekeltek s mondták a szentbeszédet. A következő évek azonban bajt hoztak s a magyarok tömegesen hagyták el a várost. A második világháború menekültjei azonban ismét gyarapították az itteni magyarok számát és megindultak az új templom építésének munkálatai. Az első Szent Erzsébet templom igazi közmunkával épült s már 1953-ban felszentelték. Az 1956-os forradalom vérbefojtása után érkezett nagyszámú menekült számára a templom kicsinek bizonyult, mégis évek múltak el, mire az egyházközség új templom építésére határozta el magát. Az új építést idején Makkó Lajos volt a plébános, akit a világ vészteretű magyarsága írói nevével, *Tűz Tamásként* ismer. A templom építése 1963-ban fejeződött be. Ezután láttak hozzá az iskola és a cserkészek háza, a paplak, a templom mellett álló torony építéséhez, a plébániahivatal megnyitására. A hívek elsőrangú magyar kultúrmunkát végeztek, aminek például a *torontói magyar tanszék megszületése*, vagy a

Pannonhalma alapításának történelmi jubileuma A jubileumot megörökítő tábla a monostor kapuján

2. rész

Pannonhalma hétévszázados jubileuma alkalmával helyezték el 1701-ben a várkapun azt a táblát, amely hexameterben emlékezik meg a jeles eseményről. – A tábla ma a főpáti front falába

van befalazva, sajnos alig keltve fel a figyelmet és nincs is kéznél róla megfelelő fényképünk. A tábla feliratát *Döbrentei Gábor* (1785-1851), író, költő, szerkesztő, műfordító – így fordította magyarra:

*Pannoniának szent három dombját ösmérd meg ó magyar!
Még éltében szent Márton gyakran inádkozott itten.
István a vezér itt vetette a hitnek alapját;
E helynek apátja Rómába sietvén koronáért.
Ugyanaz az István a többivel együtt az ország
Címerévé rendelte, hogy az ájtatosság és a régi hit
Az országban örökre megmaradjon.*

Újabb fordítás, hexameterben:

*Nézd, magyar: – ez Pannónia hármashalma, a Szent Hegy!
Itt e helyen Szent Márton gyakran inádkozt Urunkat.
Majd István, a Vezér, itt rakta hitünknek Alapját.
Rómából Asztrik meghozta a szent koronánkat,
S azt István, a király, a kereszttel hagyta Minénknek,
Hogy majd ősi hitünk így éljen örökre a népben.*

Ebben az 1701-ben keletkezett hatosoros hexameterben a megerősödő, múltjukat tudatosító pannonhalmi magyar

bencések egész lelkülete benne van. Ebben együtt élnek meg a Szent Márton születésével megszentelt régmúltat, Szent István, aki a monostor alapításával a hit alapkövét tette le hazánkban. A Rómával való kapcsolatot a II. Szilveszter pápától a Szentkoronát hozó Asztrik apát képviseli.

A hármashalmot uráló szent Koronát a kereszttel István király rendelte az ország címerévé, hogy az ősi hit és buzgóság megmaradjon. Legalábbis Döbrentei Gábor így értelmezte. A barokk korban eléggé általános volt a felfogás, hogy a magyar címerben lévő hármashalom a pannóniai „Tricolis”-ra megy vissza. A későbbi fordítók a „haec insignia” kifejezést a koronára és keresztre értik csupán.

Márton, a közelben született püspök, István, az alapító király és Asztrik, az első apát alakja élteti a kor bencéseit; alakjukban a keresztény hit és magyarságtudatuk szervesen egybeolvad.

Hogy a feliratos kő mellett volt-e valami ábrázolás, sajnos nem tudjuk. Azt sem, hogy a hexameter kinek az alkotása. Joggal tételezhetjük fel, hogy maga Karner Egyed főpáti a szerző, aki kiváló latin verselő volt.

SÓLYMOS SZILVESZTER OSB

KIS HÍREK

A svéd királyi család a Vatikánban. II. János Pál pápa november 13-án délután kihallgatáson fogadta XVI. Károly Gusztáv svéd királyt és feleségét, Szilvia királynét, akik a Szent Brigitta ünnepségekre érkeztek Rómába. A Szentatya az európai püspöki Szinódus megnyitáskor Európa társvedőszentjének nyilvánította Szent Brigittát, aki annak idején meggyőzte a pápát, hogy Avignonból térjen vissza Rómába.

Az ÁVÓ és Mindszenty. Magyar hírforrások szerint készülében van egy-, Mindszenty hercegprímásra vonatkozó dokumentumgyűjtemény. Ebből kiderül, hogy az ÁVÓ már 1946-ban megfigyelés alá vonta a bíborost. Az 1946 és 48 közötti „operatív” megfigyelés jelentéseinek

többsége az ÁVÓ – Ipper Pál vezetése alatt álló 1/2-ből alosztályból származik, illetve az ÁVÓ vezetőinek előterjesztésében került a párt vezetésébe, mindezek előtt Rákosi Mátyás elé. A könyv –tervek szerint– nemsokára nyomdába kerül. MK

Veszélyben Szlovénia katolikus rádiójának jövője. A katolikus „Fokolaré” rádió hallgatottsága a harmadik helyen áll Szlovéniában. Felmérések szerint az ország kétfélmillió lakosa közül mintegy 300 ezer a rendszeres hallgatók száma. Novemberben lejárt a rádió ideiglenes használati engedélye, ám a hosszabbításért benyújtott engedélyt kérelmét elutasították. Megsem indokolták! VR

Májusban a Szentatya Fatimába készül. A Vatikáni Rádió közlése szerint a pápa 2000. május 13-án szeretne Fatimába menni, hogy ott avassa boldoggá Ferencet és Jácintát, azt a két gyermeket, akiknek a Szűzanya 82 évvel ezelőtt megjelent az azóta híressé vált portugál kegyhelyen. ■

TÉL

*Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni,
hogy melegednének az emberek.*

*Róháynyi mindent, ami antik, ócska,
Csorbát, töröttet s ami új, meg ép,
Gyermekjátékot, – ó, boldog fogócska!
S rászórní szórva mindent, ami szép.*

*Dalolna forró láng az égig róla
S kezén fogná mindenki földijét.*

*Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni,
Híz zúzmarás a város, a berek,
Fagyos kamrák kilincsét folszaggatni
És rakni, adjon sok-sok meleget.*

*Azt a tüzet, ó jaj, meg kéne rakni,
Hogy fölengednének az emberek!*

József Attila (1905-1937)

Szamosi József magas kitüntetése

Lapunk szerkesztőbizottságának doyen-jét, Szamosi Józsefet a MAGYAR KÖZTÁRSASÁGI ÉRDEMREND TISZTIKERESZTJÉVEL tüntették ki. Az elismeréssel járó oklevelet a TisztiKERESZTJÉVEL együtt január 13-án, csütörtökön Göncz Árpád köztársasági elnök nevében a müncheni magyar főkonzulátuson Püspök László főkonzul adta át. A bensőséges ünnepségre a meghívott családtagokon kívül a kitüntetett számos barátja, tisztelője és egykori kollegája is eljött. Püspök László főkonzul a díj átadásakor mondott beszédében – a Magyar Köztársaság Elnökének nevében – hangsúlyozta, hogy Szamosi József „a magyar szellemi élet sokoldalú, közismert képviselője kulturális munkásságáért, a nyugati emigráció körében kifejtett tevékenységéért, életművének elismeréseként kapta” a Köztársasági Érdemrend TisztiKERESZTJÉT.

Mielőtt rátért hosszú életútjának ismertetésére a főkonzul örömmel állapította meg, hogy a kitüntetett ma is aktívan dolgozik, részt vesz szellemi vitákban és olvasó szerkesztője a Nyugaton élő magyar katolikusok havonta megjelenő lapjának, az ÉLETÜNK-nek. Ezután rátért Szamosi József pályafutásának bemutatására. A kitüntetett még a Monarchiában született: 1912-ben a szatmármegyei Nagysomkúton, Budán érettségizett majd a Pázmány Péter Tudományegyetemen irodalmi és nyelvészetet tanult. 1937-ben tanári diplomát szerzett történelem és földrajz szakon. Rendkívül színes pályafutása kezdetén a Nemzeti Színház külső-, és a Magyar Színház szerződött lektora, a „Bolyai Könyvek” segédszerkesztője volt. Vonzotta a néprajz is, 1939-ben megírta Pestmegye népművészetét, hosszabb tanulmányutakat tett a Tiszántúlon és a Palócföldön, mint Györfly István szemnárúmának egyetlen vendéghallgatója.

Első verseskötete „Kék ég az udvar fölött” 23 éves korában, Budapesten jelent meg. 1938-ban a Nemzeti Színház 100 éves fennállása alkalmából kiadott díszalbumban tanulmányt írt „Bánk bán a színpadon” címmel. Képzőművészetéhez is korán kibontakozott, amiben komoly szerepet játszott, hogy Szervátius Jenőtől tanult szobrászatot. A világháború végén a marosvásárhelyi hadapród iskolában behívott honvédtanárként tanított és az iskolával került 1945 elején Dániába és végül Németországba. Az angol hadifogolytáborban a fiatalok tanítását tekintette fő feladatának. 1951-től – 1977 őszén történeti nyugdíjazásáig – a müncheni Szabad Európa Rádiónál szerkesztő-, rendezőként számtalan irodalmi műsört készített, írt két bibliai misztériumjátékot és sok hangjáték-adaptációt. Versei és prózai munkái a müncheni LÁTÓHATÁR-ban, illetve ÚJ LÁTÓHATÁR-ban, valamint a Rómában megjelenő Katolikus Szemlében, a Bécsi Naplóban és - természetesen – az ÉLETÜNK-ben jelentek meg. Könyvformában és gyűjteményes kötetekben megjelent alkotásai – nagy számuk miatt – nehéz felsorolni, de mindenképpen említést érdemel a háborús naplóját is felölelő PASZIÁNSZ, az ÁLMAIM ÁRNYÉKA, a MŰLHATATLAN MŰLT, a VIRÁGOSKÖNYVE és az ÍRÁSOK-

VALLOMÁSOK kötetét. A híres rándokhely, Máriacell főleg magyar vonatkozású emlékeit a sok eredeti képpel illusztrált MAGYAR LEGENDA EMLÉKEI NYUGATON és a MÁRIACELLI EMLÉKKÖNYV című könyvében szedte csokorba. Mint a müncheni főkonzul méltatásában kiemelte, Szamosi József rádiós munkája mellett sokfelé, így a bécsi Európa Clubban, Pax Romana esteken tartott előadásokat. A Svájci Magyar Irodalmi és Képzőművészeti Kör Lugánói Tanulmányi Napjain elhangzott eszmefuttatása „Nagy Lajos király emlé-

Engel fotó

Az ünnepelt és a főkonzul

kezete” a GESTA HUNGARORUM első kötetében, „Az irodalmi népiesség és Erdélyi József” pedig az ERŐVONALAK című kötetben látott napvilágot. De a többi történelmi és művészettörténeti tanulmányai, illetve esszéi is új szempontokra, új megközelítésre hívják fel a figyelmet.

Szamosi József az emigráció első hullámával, még 45-ben került Nyugatra, így életének túlnyomó részét emigrációban töltötte. Hazájától azonban sohasem szakadt el, hű maradt eredeti érdeklődési köréhez, a magyar irodalomhoz és a magyar történelemhez. Erről 1981-ben ÍRÁSOK-VALLOMÁSOK című könyvének előszavában így tanúskodott: „... fogy és szikkad alattunk a talaj, amelyből magyarságtudatunk és nyelvi kultúránk forrásai fölbuzognak. És mégis, ha állapotbeli mostohaóságban is, – élünk. Nem másként, csak mint kopár szírtén a havasi gyopár. De mondjátok, nem főlemelő és példamutató élet az övé: a z o n a helyen győztesen nevetni a világba?”

Az érdemrend átadása előtt a főkonzul utalt arra is, hogy Szamosi József kulturális sokszínűségét számos festménye és szobra is bizonyítja. Az ő terve szerint épült meg a Mattsee-i SZENTKORONA EMLÉKMŰ is azon a dombon, ahol a koronát elásták és amelyet 1983 szept. 15-én Karl Berg, akkori salzburgi érsek szentelt fel.

Válaszában az ünnepelt A HAZA ITT VAN című régebbi versét olvasta fel, amellyel ismét tanúságot tett magyarsága mellett. Ezt követően a külhonban élő magyar katolikusok püspökének képviselője, Cserháti Ferenc müncheni plébános személyes hangú beszédében gratulált Szamosi József kitüntetéséhez. Fejős Ottó németországi főlelkész betegágyából küldött gratulációját a főkonzul olvasta fel. Ebben néhány szóval méltatta Szamosi József felbecsülhetetlen segítségét, szak tudását és szellemi frissességét, mindazt a munkát, amelyet az ÉLETÜNKRE áldoz.

Vincze András

HANÁK TIBOR †

(1929-1999)

A maga felőségében és hatásában talán még val se mérhető, milyen vesztés érte nemcsak a nyugati, de az egész magyar szellemi életet Hanák Tibor halálával, amely az elmúlt november 14-én, két hónappal hetvenedik születésnapja után, évekig tartó tragikus betegségek vetve véget, Bécsben következett be. A nyugati magyarság legjelesebb szellemeinek, tudósainak és íróinak egyike volt. Bölcselőként, tudományos művek szerzőjeként, közíróként, irodalomkritikusként és szerkesztőként olyan életművet hagyott hátra, amely marandó értékű és minden bizonnyal előkelő helyet foglal majd el a magyar tudomány és írásbeliség történetében.

Hanák Tibor 1929. szeptember 9-én született Kalocsán. A jezsuita gimnáziumban érettségizett, de származási és politikai okokból egyetemre nem vették fel. Hogy mégis folytathasson egyetemi tanulmányokat, 1949 márciusában egy Nyugat felé induló vonat alvzába rejtözve elmenekült Magyarországról. Innsbruckban kötött ki. Az ottani egyetemen filozófiát és történelmet tanult, 1955-ben bölcséleti doktorátust szerzett. 1955 és 1959 között egy innsbrucki gimnáziumban tanított. Azután átköltözött Bécsbe, ahol élete végéig lakott. Az osztrák fővárosban kezdett el publikálni. Az irodalmi élet előterébe 1959-ben, az Új Látóhatárban közzétett írásával került. A müncheni folyóirat állandó munkatársa lett, de ezt követően mind több írása látott napvilágot más folyóiratokban is, köztük az Irodalmi Újságban és a Katolikus Szemlében, valamint bécsi és európai hírlapokban. A hatvanas évek elejétől kezdve a Szabad Európa Rádió-nak is dolgozott mint ausztriai tudósító, majd 1966 szeptemberétől, mint a szerkesztőség tagja, de bécsi munkahellyel. Neve Magyarországon rádiós műsorai révén lett ismertté és megbecsültté.

A rádiós tevékenység lett kenyérkereső foglalkozása, de hivatásának a tudományos munkát tekintette. Fő érdeklődési területévé a huszadik századi filozófiát választotta. Ezen belül különösen és behatóan az osztrák, de Angliában élt Ludwig Wittgensteinnel és a magyar Lukács Györggyel foglalkozott. Ez utóbbival oly gyakran és részletesen, hogy némely rosszakarói a marxista filozófiát és ideológus iránti rokonszenvenél vádolták, holott Hanák a marxista ideológia és kommunista gyakorlat legalaposabb és legeltökéltebb kritikusi közé tartozott. Lukácsban a legfelkészültebb marxista gondolkodót látta és marxizmus-bírátaiban ezért kísérte munkásságát megkülönböztetett figyelemmel. Tanulmányokon kívül két könyvet írt róla, egyet magyarul és egyet németül.

A Lukács iránti érdeklődést ennek magyar mivolta is befolyásolta, hiszen Hanákot mindenekelőtt a magyar filozófia és irodalom érdekelt. Erre vallanak magyarul és németül megjelent könyvei. Mint legkorábbi, az 1969-ben megjelent Ideológiák és korunk, azután a magyar filozófiával és szociológiával foglalkozó Die marxistische Philosophie und Soziologie in Ungarn (1976), a marxizmus kifejlődését tárgyaló „Die Entwicklung der marxistischen Philosophie” (1976), a magyarországi marxista ideológiatörténetet bemutató, Az elmaradt reneszánsz, a marxista filozófia Magyarországon (1979), a filozófia kritikai jellegét és hátterét elemző A filozófia kritika (1980), a 20. század első felének polgárinak nevezett magyar filozófiai gon-

dolkodása történetét felelevenítő, Az elfelejtett reneszánsz (1981), majd a kritikai tartalommal A nélkülözhetetlen bírálat (1983), végül a német nyelvű magyar filozófiatörténet, a Geschichte der Philosophie in Ungarn (1990). A fontosabb rádióelőadások is megjelentek kötetben, mégpedig ugyancsak 1990-ben Nyitott szemmel címmel.

Ha meggondoljuk, hogy mindezek a könyvek húsz év alatt készültek el és jelentek meg, és hozzávesszük, hogy ugyanebben az időben főfoglalkozású rádiószerkesztő volt, rendszeresen publikált a már említett orgánumon kívül a bécsi magyar sajtóban is, sőt négy évig szerkesztte a Bécsi Napló című kéthavi lapot, akkor méltán nevezhetjük Hanák Tibort rendkívül tevékeny és munkabíró alkotónak, akit hatalmas tudás, széleskörű műveltség, finom ízlés és választékos írói stílus jellemez. Alig van magyar szerző, aki a legbonyolultabb filozófiai kérdésekről is oly egyszerűen, világosan, olvasmányosan, de ugyanakkor szabatosan és tudományos igényvel írt, mint ő.

E rendkívüli gondolkodói és írói tevékenység szakadt félbe, amikor 1991. december 18-án szívszélhűdést szenvedett és eszméletét soha többé nem nyerte vissza. Egy hónap híján nyolc évig élt meg – felesége szerető gondoskodásától kísérve – mely öntudatlanságban, mindaddig, amíg a jó Isten magához nem szólította. Vele egy tiszta, igaz, feddhetetlen, tudós és természetnél fogva keresztény magyar távozott el a földünk.

Borbándi Gyula München

KIS HÍREK

Elrabolt magyar műkincsek sorsa

Magyarország a nemzetközi jóváételi (restitúciós) törvények értelmében mintegy 8 ezer műtárgyat kér vissza Oroszországtól, amelyek a második világháború alatt kerültek a Szovjetunióba, s amelyeket a magyar állam saját tulajdonának tekint – tájékoztatta a sajtót Visy Zolt, a Kulturális Örökség Minisztériumának h. államtitkára. Az ebben a tárgyban a tavasszal Moszkvában tartott közös magyar-orosz szakértői bizottság tárgyalása az alapkérdésekben eltérő álláspontok miatt eredménytelenül végződött. Valószínűleg össze ül össze Budapestben újból az orosz-magyar restitúciós bizottság. MTI

Tiltakozás a názáreti mecsetépítés miatt. Izraeli kormányhatározat engedélyt adott arra, hogy Názáretben, az Angyali Üdvözlés Bazilika közvetlen közelében iszlám mecsetet építsenek. Iszlám fundamentalisták egy csoportja politikai küzdelmet provokált a mecset építése kapcsán, és megzavarta a helyi arab keresztények és muzulmánok évszázados együttműködését. A jeruzsálemi Legfelsőbb Iszlám Tanács közleménye is ellenzi a názáreti mecsetépítést és szolidaritást vállal a keresztény egyházi hatóságokkal. MK

A szerkesztőség fenntartja magának a jogot, hogy rövidítsen a beküldött írásokon, leveleken.

A nyelv kimondhatatlan drága kincs, mert magában rejti a nemzeti fennmaradásnak zálogát

Széchenyi

